

**УКРАЇНСЬКІ СМІХОВІ ТРАДИЦІЇ
У СУЧАСНОМУ РІЗДВЯНОМУ СВЯТІ**

У статті розглядаються елементи святково-сміхової культури на прикладі сучасних різдвяних свят з акцентом на вертепному дійстві. Зокрема, розкрито сутнісні характеристики сміхових традицій різдвяних свят на прикладі свята Пампухи.

Ключові слова: вертеп, Різдво, свято, сміх, український костюм, святково-сміхова культура.

Актуальність дослідження українських сміхових традицій полягає у визначенні характерних моделей масових свят і видовищ як засобу етнокультурної ідентифікації та форми вираження самосвідомості народу. Сміх – це неодмінна складова народних масових дійств, властивий не тільки середньовічному карнавалу. Сміх пов'язаний певним чином із досконалістю, гармонією, співвідношенням пропорцій, тобто з красою. Коли людина бачить гармонію або естетичну досконалість в явно порушеному виді, вона сміється. Порушення нагадує тут про гармонію. Сміх, відтак, залежить від естетичних уявлень, відбувається, можна сказати, в їх присутності, відштовхується від них. Приводить реакцію сміху в дію почуття гармонії, порядку, досконалості тощо [7, 38]. На думку О. Косюк, "саме розважальне й "низове" знаменувало епохи розквіту української культури. Починаючи від мистецтва бароко, знаменитих травестій та байок, нижнього вертепного ярусу, творчості Котляревського, Гоголя і завершуючи сучасними медіа текстами – фрагментарними, грайливими, іронічними, провокативними, – ми спостерігаємо постійні рецидиви народної сміхової культури, на яку, ймовірно, тратилися усі креативні сили народу, позбавленого можливості вільно творити "високе" і "серйозне" [5].

Сучасна сміхова культура має низку особливостей. Розширюється спектр явищ, що осміюються, у порівнянні з минулими періодами: разом з поверхневим осміюванням усього незрозумілого виникають нові форми, орієнтовані на високоосвічену аудиторію, на вимогливого глядача. На розвиток сміхової культури, звичайно, впливають усі перипетії часу, коли загострюються соціокультурні протиріччя в умовах формування глобальної культури.

На сучасному етапі розвитку театрального мистецтва, незважаючи на тенденцію до примітивізації сміху, поширення масових сміхових явищ, в цілому можна углядіти ускладнення сміхової реальності, тому що сміх є загальнолюдською цінністю. Можна припустити, що з часом будуть виникати нові форми сміху, більш різноманітні за своїм змістом, що підтверджує феноменальність даного явища культури і перспективність його вивчення.

Сміх як рушійну силу свята, семіотику й естетику сміху, святковий сміх, проблему трикстера, досліджують Л. Абрамян, Т. Ванченко, Ю. Кирюхін, О. Косюк, Р. Кулешов, В. Ополев, О. Редкозубова, М. Рюміна, О. Соломонова, Н. Федь, Д. Харитонович, О. Христофорова та ін.

О. Редкозубова вважає, що із розвитком дозвіллено-обрядових форм, сміх, частково зберігаючи первинне значення, перетворюється на символ свята. Святкова комунікація, виражена, передусім, колективним осміянням, таким чином, сприяє досягненню соціальної спільності. З комунікаційною функцією тісно пов'язана ігрова функція. Будучи частиною ігрового спілкування, сміх, подібно до останньої, задовольняє ряд певних соціальних потреб, сприяючи консолідації [9].

Історія становлення сучасної святкової культури України і проблеми побутування свята як історико-культурного феномена, проблему українського менталітету і антологію українського сміху розглядають у своїх працях Т. Гаєвська, Т. Цимбал, В. Чемерис та ін.; культурний потенціал сучасного фольклорного театру, міські масові заходи та їх трансформація на сучасному етапі (М. Літвінова, В. Пушкар'єв, С. Черкасов, С. Чуйко, М. Шашкевич).

Важливими є дослідження О. Хлистуна традиційні різдвяно-новорічні свята українців у сучасних мистецьких проєкціях як найвизраźнішої святково-сміхової форми масової режисури.

Мета статті – розглянути українські сміхові традиції у контексті святкування різдвяного свята Пампухи у Львові.

Мета зумовлює необхідність вирішення таких завдань:

- 1) визначити специфіку народної сміхової культури України;
- 2) розглянути вертеп з точки зору народного мистецтва;
- 3) розкрити сутнісні характеристики сміхових традицій різдвяних свят на прикладі свята Пампухи.

Різдво – одне з найсвітліших і красивих християнських свят, яке приходить в світлі зірок і свічок і в супроводі щирою колядки. Різдво – це особливий час, коли кожну людину переповнює почуття добра, прощення і поваги один до одного. Це свято єднання, любові і доброї волі. Кажуть, що саме у Львові можна відчутти справжнє Різдво. Тут воно завжди особливе і незвичайне. Це час, коли місто наповнює атмосфера духовності, традицій, святкових заходів та емоцій, які неодмінно залишаються в

серці кожного. І саме у Львові, як ніде в іншому місті, зберігають і дотримують стародавні українські звичаї, які передаються з покоління до покоління [8]. Цей феномен потребує більш детального культурологічного аналізу.

Л. Софронова у своїй праці "Функції кордонів у формуванні української культури" зауважує, що місцезнаходження України на культурній карті Європи багато в чому пояснює тип її культури і ті процеси, які в ній відбувалися. Кордон між світським і сакральним в українській культурі мав подвійну природу. З одного боку, він виконував функцію поділу, розмежовуючи дві великі зони культури, з іншого – у багатьох випадках він був проникливий і давав можливість світському вступити на територію сакрального і навпаки [10]. Ця культурна сублімація продовжує існувати в українській культурі.

Так, у січні міське свято Пампухи традиційно запрошує всіх львів'ян та гостей міста відчувати справжній дух Різдва в самому серці міста Лева. Упродовж трьох днів на Ринковій площі відвідувачі свята Пампухи мали можливість досхочу поласувати різдвяними пампушками, побачити понад 30 різдвяних феєрій і дізнатися давні українські традиції. Торік свято Пампухи відвідала рекордна кількість львів'ян та гостей міста, а це понад 100 тисяч людей.

Святкування у Львові розпочинається з великого Різдяного параду (понад тисяча учасників). У цьому параді відчувається відгомін стародавніх карнавальних дійств "Кози" і "Маланки", де "акумулявалися і знайшли свій художній розвиток різні види народного гумору – у піснях, танцях, пантомімі, рядженні, маскуванні, імпровізованих жестах, нісенітницях, а також характерні стереотипи й формотвори "антиповедінки", яка розширювала діапазон дій у рамках цілісного сюжету" [12, 8].

На думку О. Хлестун, ці карнавальні дійства були "відкриті" для будь-яких персонажів народної календарної обрядовості, демонології, казок, анекдотів, інтермедій, вистав "живого" і лялькового вертепів. Найпопулярнішими образами були коза, кобилка, ведмідь, журавель, чорт із ріжками, циганка-ворожка та ін. Їх використання в різних сюжетних комбінаціях давало змогу відтворити будь-яку актуальну ситуацію з народного життя. Число комбінацій із знакових масок карнавалу було незлічене, а його художній потенціал невичерпний. Далі авторка робить цікавий у контексті нашого дослідження висновок: "Без вибухових веселоців цих дійств новорічна інсценізація до певної міри втрачала свій особливий колорит, ціновані народом мистецькі грані. Цими карнавальними дійствами заповнювалася та "ніша" мистецького самовираження етносу, яку ніяке інше театралізоване дійство не змогло б рівнозначно заповнити чи замінити" [12, 8].

Традиційним елементом українського Різдва є вертеп, водночас цей ляльковий театр є невичерпним джерелом української святково-сміхової культури. Нині на святі Пампухи понад 20-ти вертепів приймають участь у карнавальній ході, а потім – у творчому змаганні за звання найкращого.

Простежити феномен вертепу пропонується більш детально. "Вертеп – дуже популярний в Україні в XVIII і XIX ст. пересувний ляльковий театр, що виступав із виставами на ремарках, на міських і сільських площах у святкові дні, а іноді й по хатах. Перші згадки про вертеп на Україні в документальних матеріалах припадають на середину XVII ст., але перші записи вертепних драм зроблені лише в кінці XVIII ст." [1].

Вертеп – мистецтво самобутнє, виключно національне. Б. Голдовський, досліджуючи виникнення вертепу у своїй книзі "Театр ляльок України", визначає появу цього театрального дійства "...судячи з запису в одній з прибутково-видаткових книг Львівського братства від 14 липня 1666 р., саме для цього братства був зроблений вертепний будиночок з декораціями і ляльками. І хоча документів, які розповідають про те, яким був цей ляльковий театр, немає, можна припустити, що в центрі його ще залишався сюжет про народження Христа, а отже, основна дія відбувалася на верхньому поверсі будиночка. Аналогічні вертепи були на Галичині" [3].

Вертеп прийняв ту подвійну форму, котру адаптувала шкільна драма: поважний текст і веселу інтермедію. Відповідно до сього змінилася і його архітектура: будиночок зробився двоповерховим: нагорі відбувалися сцени набожні (пояснення і діалоги говорені були звичайно церковною мовою або хоч підмішаною церковними виразами), а внизу йшло зовсім інше життя, являлися фігури, вихоплені з живої дійсності: глупуватий мужик, циган, єврей, шляхтич, козак тощо [12].

Традиції вертепу підтримувалися найосвіченішими людьми свого часу, наприклад, Філофей Лещинський, "славні і багаті комедії робив, і коли має на комедію глядачам збиратися, тоді він, владика, в соборні дзвони збір благовіст виробляв" [3]. Це був час, коли вертеп, як безцінний алмаз, шліфувався в руках найосвіченіших людей, проходив стадію літературної обробки, брав участь у формуванні української літератури, драматургії.

На думку Л. Софронової, вертеп в максимальному ступені засвоїв форми народного мистецтва; слово, музика, танець, персонажі вертепу нерозривно зв'язані з фольклорною стихією. Отже, категорія сміху в українській високій культурі не була ізольована від сакральних смислів, між ними виникало обов'язкове коливання, про що свідчить десакралізація містеріальних мотивів у вертепі, поглинання цих мотивів народною культурою, і звичайно, інтенсивний розвиток пародії [10].

Власне вертеп як вид народного мистецтва був зароджений після того, як слава скоморохів на Україні згасла. Вертепна драма використовує досвід п'єс-містерій та інтермедій, зокрема принципи типізації персонажів, введення до тексту пісенних творів – кантів, жартівливих пісень, колядок, елементів народної мови, побудови дії тощо. Вертепні вистави співвідносяться з новорічною обрядовістю. Під

впливом народної творчості вертепна драма поступово втрачала свою релігійність, відділялася від звичайної ілюстрації "святого письма". Під час свого розвитку, особливо історичного, вертепна драма видозмінювалася, набирала різних сюжетних форм, втрачала окремі сцени і обирала нові. Особливо це було помітно у світській дії п'єси. Вже наприкінці XIX ст. світська частина зливається з "духовною", утворивши одноактну народну драму. Вертепна драма містила в собі народні пісні, сатиру, прислів'я, а й колядки, народні вірші тощо [13].

Свого часу М. Бахтін показав, що існує певна єдина сміхова культура, де сміх несе світо-споглядальний характер, розкриває іншу правду про світ, робить наше уявлення про нього більш багатограним. "Завдяки сміху як засобу вічного відродження театр ляльок живе у віках. Комізм, представлений у спресованій, стислій формі, збільшує ефект його впливу в багато разів. Театр ляльок, як підтверджує багатотисячолітня історія, призначений для того, щоб утілювати світ крізь сміх" [3].

Цікавою є концепція І. Федас про змішаний вертеп, коли комбінували у виставах ляльковий і живий план. Власне вже тоді, в XVII-XVIII ст., тип театру, що використовує засоби драматичного театру, театру ляльок і масок, був, мабуть, не менш відомий, ніж сьогодні. Він побутував не тільки в Закарпатті, а й на Рівненщині, Львівщині, Поділлі [11, 115.]

Отже, "український ляльковий театр – вертеп – є надзвичайно складним художнім явищем: його двоповерхова архітектура, поєднуючи сакральний "верх" і профанний "низ", вічне й минуле, трагічне й комічне, перетворила вертепну скриньку на своєрідну модель українського світу. У вертепному дійстві синтезовано всі різновиди українського мистецтва – драматургію, театр, поезію, музику, хореографію, образотворче й декоративне мистецтво. Фольклоризувавшись, вертеп органічно ввійшов у різдвяно-новорічну обрядовість українців. Поєднання фольклорного і професійного, святково-обрядового і побутового зумовили кристалізацію вертепу як універсальної мистецької форми, яку використовують і розвивають в наш час діячі різних видів мистецтва [12, 9]. На прикладі свята Пампухи бачимо, що вертеп активно відроджується, зокрема в західних регіонах України, доводячи свою невичерпність і актуальність.

Особливого поширення набувають форми "живого вертепу" як джерело комічних масок-образів. На увагу заслуговує театралізоване дійство чудового вертепу народного театру "Хочу" студентів і випускників НУ "Львівська політехніка" під керівництвом відомої актриси театру ім. Марії Заньковецької заслуженої артистки України Ірини Швайківської.

У сучасному святі Пампухи кожен вертеп по-своєму інтерпретує різдвяну історію, однак дотримується основного змісту. Ця масова форма театального мистецтва збирає на своїй сцені найкращі вертепи Львова, які демонструють свої вистави і заспівають колядки, прославляючи народження Христа. Крім того, кожен вертеп змагається за звання "кращого".

Свято Пампухи неможливо уявити без пампушок (власне кажучи, сама назва свята походить від цієї страви). Солодкий символ Різдва є одним з дванадцяти страв Різдяного столу, якими охоче ласують дорослі і діти. Вперше у 2013 р. на святі відкрився "Пампуховий дім", де можна було посолонцювати понад 50 тис. пампушок – українські, німецькі, американські, з пудрою, солодкі і не дуже, з маком або шоколадом – найрізноманітніші види цих пончиків можна було спробувати в одному місці [8]. Можна погодитися з І. Лучуком: "Ідження, попри свої фундаментальні функції забезпечення життєдіяльності людського організму, може бути задоволенням, втіхою, радістю, насолодою, навіть естетикою" [6].

На святі Пампухи дотримуються традицій, ревно їх оберігають, і кожен може відчути атмосферу дійсно родинного свята. Тут кілька років поспіль існує гостинний звичай – пригощати всіх гостей кутею, наприклад, у 2013 р. було запропоноване всім бажаним більше 1000 порцій цього головного блюда Різдва. Слід додати, що кутя – це не тільки смачно, а й красиво, оскільки цю головну святкову страву декорують різноманітними прикрасами.

Святкову атмосферу створюють художні засоби виразності, важливе місце серед яких належить костюму. Слід підкреслити, що в традиції нашого народу завжди було на свято убиратися в свій найкращий одяг, додаючи найвишуканіші прикраси. У Львові донині із задоволенням носять елементи народного українського костюма, що надає святку Пампухи різнобарвних кольорів і, водночас, вишуканості.

У народному костюмі закладаються гармонічні, пропорційні відношення, які відповідають природній будові постаті людини. Підтвердження цій думці знаходимо в Н. Каменської та С. Нікулєнко: "Звертаючись до народного одягу як символу, художник ніби утврдує ідеї стабільності і міцності життя" [4, 10]. У сучасному мистецтві народний костюм використовується на рівні філософії як аналізу зв'язку ідеї та форми; образу або символу; структури як прояву загальних психологічних законів людського сприйняття; деталі або декору як збагачення форми [4, 8].

На святі Пампухи можна побачити багато дівчаток, юнок та жінок у яскравих "шалочках" (великих хустках, шалях), які вражають своєю декоративністю, немов би квіти розквітли на снігу. В українській традиції жіночі головні убори не тільки підкреслював жіночу красу, а й виконували функцію завершення, увінчання всього ансамблю.

Слід зазначити, що основою мистецького стилю українського національного одягу є стиль бароко, який виявляється в парадності, яскравості та мальовничості тканин, вигадливих узорах орнаменту з великим рапортом, у перебільшенні основних форм одягу та декоративності прикрас. Прига-

даємо пишно вишиті рукава жіночих сорочок, орнамент вишивок, мереживо, декоративні тканини, плаhti, вінки з квітів, різнокольорові стрічки, намисто, коралі – усе це створює атмосферу святковості.

Відомий дослідник української традиційної культури О. Воропай наводить такі характерні особливості українського народного костюма: "нечисленність частин убрання, простота крою, переважання білого кольору, спокійні барви прикрас та відсутність зайвих оздоб, а найголовніше те, що в усьому відчувається почуття міри" [2, 570]. Усе це відродилося на львівському святі Пампухи у святковому костюмі учасників свята. Слід додати, що в цьому святі бере участь велика кількість діточок у білому одязі: дівчатка – у яскравих шалочках, хлопчики – у шапках та брилях, з дідухами в руках.

Одним з найголовніших елементів сценографії свята Пампухи є "віфлеємська зірка", яка сповіщає о народженні Христа. Зірки бувають різних форм і завжди по-особливому декоровані, адже кожна деталь має важливе значення і зміст. Не дивно, що Ринкову площу під час свята Пампухи прикрашають великі зірки, які створюють на святі різдвяну атмосферу. Спеціально до свята майстри-звіздарі створили найбільший головний символ Різдва у Львові – величезну Різдяну Зірку. "Урочисте відкриття і запалювання головного атрибуту українського святкування Різдва відбулися в перший день свята на головній сцені. Чотириметрова красуня була декорована склом червоного, білого і срібного кольору. Цей святковий восьмикутний символ світився, обертася і радував око гостей свята Пампухи протягом усіх різдвяних свят" [8].

Ще однією цікавою родзинкою свята стала "Львівська Різдяна пошта", за допомогою якої всі бажаючі отримали можливість відправити оригінальні художні листівки з побажаннями "Веселого Різдва!" у будь-яку точку планети. Унікальна пошта відправила 4,5 тис. різдвяних листівок до Бразилії, Ірландії, Мексики, Італії, Іспанії, Німеччини, Чехії, Росії, Польщі та інших країн світу. До їх створення долучилися відоме Art Atelier Voytovych, львівський художник Мар'ян Пирожок і шаржист з Коломиї Ігор Бежук. Традиція відкриття унікальної пошти була заснована на святах "На каву до Львова" і "Святі сиру та вина".

Джерелом радісного сміху на святі Пампухи є щорічні конкурси змагання на кращу господиню, кращого пончікоіда, милих ангела і чортика. Протягом свята пройшли різні пончикові забави, серед яких: "Конкурс господинь" – до участі запрошувалися всі господині з "фірмовими" рецептом власного Різдяного пампуха, шляхом дегустації журі обрало найсмачніші, а господиню, яка їх приготувала, визнали "Кращою господинею 2013 року"; "Конкурс пампуходів" – де люди з найбільш невгамовним апетитом як найшвидше поїдали пампухи. Усе це дійство супроводжувалося безліччю жартів та примовок.

Кульмінацією свята стало грандіозне дійство під назвою "Різдяна феєрія" – театралізована вистава під відкритим небом, розіграна акторами Львівського академічного духовного театру "Воскресіння". Ця вистава, яка відбулася на північній стороні Ринкової площі, вразила людей яскравим музичним і світловим оформленням, а також гігантськими ляльками, які уособлювали образи газди і газдині з торбами за плечима, лицарів у супроводі смерті з косою тощо. "Різдяна феєрія", у добрих традиціях вуличних вистав театру "Воскресіння", супроводжувалася вогняним шоу, піротехнічними ефектами та феєрверками.

Отже, народні традиції та звичаї є одним із головних чинників відродження й збереження нації. На нашу думку, кожний із нас є спадкоємцем великої скарбниці святково-сміхової культури, продовжувачем її традицій і звичаїв. У сучасних масових святах фольклорні принципи (традиційність, варіативність, колективність) дозволяють знайти оригінальні сценарно-режисерські рішення, що полягають в прийомах реалізації святкового настрою, виборі місця і часу, пошуку образності та сценографії. Свято Пампухи відтворює національний і регіональний колорит України, сприяє національній ідентичності, втілює національні сміхові традиції через вертепні дійства, пісенно-пластичну творчість та образи-маски.

Перспективи подальшого дослідження – у вивченні та прогнозуванні тенденцій розвитку української культури, закладенні основ для подальших теоретичних досліджень у галузі святково-сміхової культури на прикладі сучасних арт-практик.

Література

1. Вертеп // Короткий словник літературознавчих термінів / В. М. Лесин, О. С. Полинєць. – К. : Радян. шк., 1961. – С. 46–47.
2. Воропай Олекса. Звичаї нашого народу : етнограф. нарис / Олекса Воропай. – К. : Оберіг, 1993. – 589 с.
3. Голдовский Б. П. Театр кукол Украины : страницы истории / Голдовский Борис Павлович, Смелянская Светлана Александровна. – Сан-Франциско, 1998. – 274 с.
4. Камінська Н. М. Костюм в Україні від Київської Русі до XXI століття / Н. М. Камінська, С. І. Нікуленко. – Х. : Золоті сторінки, 2004. – 208 с. ; 32 іл.
5. Косюк О. М. Дискурс народної сміхової культури: від Гоголя до сучасності / О. М. Косюк // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Сер. Літературознавство. – 2008. – № 14. – С. 192–199.
6. Лучук І. Сумніви сорокалітнього / Іван Лучук. – Тернопіль : Богдан, 2008. – 207 с.
7. Ополєв В. Разрозненные заметки о природе смеха / В. Ополєв // Δόξα / Докса : зб. наук. пр. з філософії та філології / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2008. – Вип. 13 : Сміх та серйозність: множинність видів та взаємин. – С. 38
8. Праздник Пампухи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pampuh.lviv.ua/ru/pampux%205>.

9. Редкозубова О. С. Смеховая культура студенчества как креативно-онтологический феномен : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филос. наук : спец. 24.00.01 "Теория и история культуры" / Редкозубова Ольга Сергеевна ; Тамбов. гос. ун-т им. Г. Р. Державина. – Тамбов, 2010. – 22 с.
10. Софронова Л. Функция границы в формировании украинской культуры XVII–XVIII веков [Электронный ресурс] / Людмила Софронова // Россия – Украина: история взаимоотношений : [сборник] / Ин-т славяноведения и балканистики РАН, Ин-т "Открытое о-во". – Режим доступа: <http://litopys.org.ua/vsaimo/vzog.htm>.
11. Федас Й. Ю. Український народний вертеп у дослідженнях 19–20 ст. / Й. Ю. Федас. – К. : Наук. думка, 1987. – С. 115.
12. Хлисту́н О. С. Традиційні різдвяно-новорічні свята українців у сучасних мистецьких проєкціях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознав. : спец. 26.00.01 "Теорія й історія культури" / Хлисту́н Олена Сергіївна ; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2013. – 16 с.
13. Якубовський В. І. Український народний вертеп: актуальні питання історії дослідження / Якубовський В. І. // Літературознавчі студії / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т філології. – К., 2011. – Вип. 31. – С. 483–491.

References

1. Vertep // Korotkyi slovnyk literaturoznavchych terminiv / V. M. Lesyn, O. S. Polynets. – K. : Radian. shk., 1961. – S. 46–47.
2. Voropai Oleksa. Zvychai nashoho narodu : etnohaf. narys / Oleksa Voropai. – K. : Oberih, 1993. – 589 s.
3. Goldovskiy B. P. Teatr kukol Ukrainy : stranitsy istorii / Goldovskiy Boris Pavlovich, Smelyanskaya Svetlana Aleksandrovna. – San-Frantsisko, 1998. – 274 s.
4. Kaminska N. M. Kostium v Ukraini vid Kyivskoi Rusi do KhKhl stolittia / N. M. Kaminska, S. I. Nikulenko. – Kh. : Zoloti storinky, 2004. – 208 s. ; 32 il.
5. Kosiuk O. M. Dyskurs narodnoi smikhovoi kultury: vid Hoholia do suchasnosti / O. M. Kosiuk // Nauk. visn. Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky. Ser. Literaturoznavstvo. – 2008. – № 14. – S. 192–199.
6. Luchuk I. Sumnivy sorokalitnoho / Ivan Luchuk. – Ternopil : Bohdan, 2008. – 207 s.
7. Opolev V. Razroznennye zametki o prirode smekha / V. Opolev // Δόξα / Doksa : zb. nauk. pr. z filosofii ta filologii / Odes. nats. un-t im. I. I. Mechnykova. – Odesa, 2008. – Vyp. 13 : Smikh ta serioznist: mnozhynnist vydiv ta vzaiemyn. – S. 38.
8. Prazdnik Pampukhi [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.pampuh.lviv.ua/ru/pampyx%205>.
9. Redkozubova O. S. Smekhovaya kul'tura studenchestva kak kreativno-ontologicheskii fenomen : avtoref. dis. na soiskanie uchen. stepeni kand. filoz. nauk : spets. 24.00.01 "Teoriya i istoriya kul'tury" / Redkozubova Ol'ga Sergeevna ; Tambov. gos. un-t im. G. R. Derzhavina. – Tambov, 2010. – 22 s.
10. Sofronova L. Funktsiya granitsy v formirovanii ukrainskoy kul'tury XVII–XVIII vekov [Elektronnyy resurs] / Lyudmila Sofronova // Rossiya – Ukraina: istoriya vzaimootnosheniya : [sbornik] / In-t slavyanovedeniya i balkanistiki RAN, In-t "Otkrytoe o-vo". – Rezhim dostupa: <http://litopys.org.ua/vsaimo/vzog.htm>.
11. Fedas Y. Yu. Ukrainskyi narodnyi vertep u doslidzhenniakh 19–20 st. / Y. Yu. Fedas. – K. : Nauk. dumka, 1987. – S. 115.
12. Khlystun O. S. Tradytiini rizdviano-novorichni sviata ukrainsiv u suchasnykh mystetskykh proektsiiakh : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. mystetstvoznnav. : spets. 26.00.01 "Teoriia y istoriia kul'tury" / Khlystun Olena Serhiivna ; Kyiv. nats. un-t kul'tury i mystets. – K., 2013. – 16 s.
13. Yakubovskiy V. I. Ukrainskyi narodnyi vertep: aktualni pytannia istorii doslidzhennia / Yakubovskiy V. I. // Literaturoznavchi studii / Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka, In-t filolohii. – K., 2011. – Vyp. 31. – S. 483–491.

Набоков Р. Г.

Украинские смеховые традиции в современном рождественском празднике

В статье рассматриваются элементы празднично-смеховой культуры на примере современных рождественских праздников с акцентом на вертепном действии. В частности, раскрыты сущностные характеристики смеховых традиций рождественских праздников на примере праздника Пампухи.

Ключевые слова: вертеп, Рождество, праздник, смех, украинский костюм, празднично-смеховая культура.

Nabokov R.

Ukrainian laughter tradition in modern christmas holidays

The relevance of studies Ukrainian comic tradition is to determine the characteristic patterns of mass celebrations and spectacles as a means of ethnic and cultural identity and expressions of consciousness of the people. Laughter – is an indispensable part of people's mass performances, is not limited to the medieval carnival. Modern culture has some humorous features. Expanding the range of phenomena that ridiculed compared with previous periods: together with surface derision of all inexplicable rise to new forms of highly targeted to an audience at the discerning viewer.

Christmas – one of the brightest and most beautiful Christian holidays that comes in the light of the stars and candles and accompanied by heartfelt Christmas carols.

In January Doughnut Feast traditionally invites all citizens and visitors to experience the true spirit of Christmas in the heart of the Lion. The celebration begins with a large Christmas parade (over a thousand participants). In the parade there is an echo of the ancient carnival performances "Goat" and "Malanka". Traditional Ukrainian Christmas is part of nativity scene at the same time; this puppet show is an inexhaustible source of Ukrainian festive and fun culture. Now at the Doughnut Feast over 20 dens participate in the carnival procession, and then – in a creative competition to be the best. Den – original art, exclusively national. It accepted the dual form, which adapted the school drama: the venerable text or cheerful interlude.

According to L. Sofronova, den maximize learned forms of folk art; word, music, dance, characters den inextricably linked with folklore elements. Thus, the category of laughter in the Ukrainian high culture was not isolated from the sacred meanings arise between mandatory fluctuations, as evidenced desecration mystery motifs in a cave, the absorption of

these motifs popular culture, and of course, the intensive development of parody. At the time, M. Bakhtin has shown that there is a unique humorous culture where laughter has the World contemplative character reveals another truth about the world, makes our perception of it more versatile. Thanks to laughter as a meaning of eternal rebirth of living nativity scene in ages. Comic represented in compressed, condensed form, enhances its effects many times. Den, as evidenced by a long history, designed to embody the world through laughter. On the example of Doughnut Festival we see that den is actively revived, particularly in the western regions of Ukraine, bringing its vastness and urgency. This mass form of theatrical art collects on its stage the best dens of Lviv that demonstrate their performances and carol singing, glorifying Christ.

Doughnut Festival impossible without donuts (in fact, the very name of the holiday comes from this dish). Sweet symbol of Christmas is one of twelve dishes of Christmas table, which readily sweetly feed adults and children. For the first time in 2013 at the festival opened "Doughnut house." The festive atmosphere created by artistic means of expression, an important place among them belongs to the suit. Lviv is still happy to wear the national Ukrainian costume elements that provide to a Doughnut Festival colorful flowers and yet sophistication. It should be noted that the basis of artistic style of Ukrainian national dress is the Baroque style, which turns into ostentation, brightness and picturesque fabrics, intricate pattern ornament with a great report, exaggerating the basic forms of clothing and decorative ornaments.

One of the most important scenography elements of Doughnut Festival is the "Star of Bethlehem" which heralds the birth of Christ. Stars come in many forms and are always decorated in a special way, because every detail is important. Not surprisingly, the Market Square during the Doughnut Festival is decorated with big stars that create the festive atmosphere at the festival.

The sources of joyful laughter at the doughnut festival are annual competitions for the best hostess, best doughnut eater, cute angel and devil. During the holidays have passed various doughnuts fun. The culmination of the celebration was a grand performance called "Christmas Extravaganza" – a theatrical performance in the open, played by actors of Lviv Academic spiritual theater "Resurrection."

Thus, people's traditions and customs are one of the main factors revival and preservation of the nation. We believe that each of us is the successor of the great treasury of festive and fun culture, the successor of its traditions and customs. Doughnut Festival reproduces national and regional flavor of Ukraine, promotes national identity, national laughter embodies the Christmas traditions through performances, song and plastic art and images of the mask.

Key words: nativity, Christmas, holiday, laugh, Ukrainian costume, festive and humorous culture.

УДК 748.5:7.02

Самойленко Олександра Юріївна
викладач

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО РІШЕННЯ ТА ЖИВОПИСНЕ НАЧАЛО У ТРАКТУВАННІ ВІТРАЖІВ О. ГНЕДАШ, О. МЕДИНСЬКОГО, С. ОДАЙНИКА

У статті розглянуто творчість київських художників О. Гнедаш, О. Мединського, С. Одайника, зокрема відомі твори у техніці класичного вітража, виконані протягом 70-80-х років ХХ століття. Досліджено основні тенденції у формуванні специфіки художньо-образних рішень вітражів та їхні стиліові характеристики. Зроблено спробу простежити низку спільних рис даних творів, особливості образно-пластичних прийомів формування зображень, тематичну спрямованість композицій, використання додаткових засобів виразності та технологічних новацій у монументальному вітражі.

Ключові слова: вітраж, монументальне мистецтво, інтер'єр, архітектура.

Друга половина ХХ століття позначена стрімким розвитком та популяризацією художнього вітражу на тлі загального піднесення монументального мистецтва в Україні. У 70-80-х роках ХХ століття необхідно відзначити вагомий мистецький доробок у сфері мистецтва вітража нового покоління молодих художників – випускників відділення монументального живопису Київського художнього інституту, серед яких О.Гнедаш, О.Мединський, С.Одайник. Поміж всієї багатоплановості монументального вітражу Києва цього періоду, твори вищезгаданих художників вирізняються живописним характером художньої мови, монументальністю композицій, емоційною наповненістю образного рішення. Актуальність вивчення та аналізу вітражів київських художників зумовлена тим, що це важлива частина загального процесу становлення монументального мистецтва України ХХ століття. Проте ця тема лише побіжно розглянута в комплексних дослідженнях радянського монументально-декоративного мистецтва та сучасних мистецтвознавчих джерелах.

Тема розвитку та становлення загальних тенденцій монументального мистецтва України другої половини ХХ століття представлена у багатьох мистецтвознавчих дослідженнях. Згадки про творчість київських вітражистів можна побачити у працях Л. Казакової, Л. Жоголь. Висвітлення окремих сторін творчого доробку монументалістів Києва опубліковано у мистецьких спеціалізованих виданнях З. Чегусовою, Н. Велігоцькою, О. Мельником, В. Задорожним. До цього часу не проводилося окремих комплексних досліджень щодо спільних рис та їх витоків, специфіки образно-пластичних рішень вітражів О. Гнедаш, О. Мединського, С. Одайника.

Метою статті є визначення художніх особливостей образно-пластичних рішень та спільні риси у вітражах О. Гнедаш, О. Мединського, С. Одайника.